

ten ja kansansivistyksen tie.

Olosuhteiden parantuessa inhimillisen tietoisuuden osuus jäi taka-alalle. Kehitys lähti kulkemaan yhä voimakkaammin sosiaalisten uudistusten tietä. Uskottiin, että jos ulkoiset olosuhteet ovat riittävän hyvät, ihmisillä ei ole tarvetta juoda. Raittius- ja alkoholiolojen kehitys on tuosta lähtien ollut tämän saman kulttuurisesti jäsentyneen ajattelumallin täsmentymistä (Maksimainen 1986).

Olosuhteiden muuttuessa putosi pohja pois ehdottomalta raittiudelta entisessä mielessä. Ihmisillä oli varaa juoda. Yhteys kollektiiviin arvoihin heikkeni, mutta raittius säilyi arvostettuna elämäntapana itseisarvonsa vuoksi. Raittius elämäntapana supistui pienen vähemmistön omituiseksi tavaksi.

Vastaavasti taas alkoholin käyttö alkoi vastata entistä enemmän ihmisten tarpeisiin. Perinteiset sosiaaliset järjestelmät olivat kaupungistumisen myötä häviämässä ja elämä muuttui lokeroituneeksi ja neutraaliksi. Tarvittiin keinotekoinen sosiaalisten välitysten verkosto, jollaisen tarjosivat alkoholin käytön ympärille rakennetut sosiaaliset merkitykset. Toisaalta alkoholi palveli hyvin myös elämän tunnepitoisuuden säätelijänä. Sillä poistettiin ahdistukset ja jännitykset järkevistä ja tehokkaasta kaupunkiyhteiskunnasta.

Yhteiskunnan muuttuminen yhä kulutuskeskeisemmäksi korosti ostamiseen ja myymiseen (kuten alkoholin käyttöön) perustuvaa elämäntapaa. Alkoholista tuli vähitellen eräänlainen sakraalinen väline, joka symbolisoi uuden ajan arvoja ja ihanteita.

Uudelleenarviointia

Elinolojen parantuessa myös elämän hallinnan ongelmat ovat muuttamassa muotoaan. Ulkoisten toimeentulo-ongelmien sijalle ovat nousemassa elämän etiekkyiden ongelmat (Roos 1982). Protestanttisen etiekan työmoraalilta on pohja pudonnut pois. Työtä perinteisessä mielessä ei riitä kaikille. Lisäksi jäljellä oleva työ on erikoistunut ja eriytynyt niin pitkälle, että sen mielekkäisyys ja tyydyttävyys ovat kärsineet.

Perinteiset arvostetut, voimaan ja aggressiivisuuteen perustuvat, käyttäytymismallit eivät enää toimi, vaan ne ovat viemässä kehitystä umpikujaan. Elämän hallinta vaatii nykyisin ennen kaikkea ristiriitojen sietokykyä, joustavuutta ihmissuhteissa, valintoja ja tarvittaessa myös kykyä luopua. Asioita pitäisi siis pystyä käsittelemään myös tunnetasolla. Arvot nousevat esille uudelleen.

Alkoholi elämän hallinnan välineenä on tämän vuoksi kääntymässä vastakohtakseen. Sen tiedetään heikentävän yksilön harkintakykyä. Se merkitsee sitä, että inhimillisen tietoisuuden korkein taso, valintakyky ja arvokapasiteetti, heikkenee ensimmäisenä (Bergström 1982).

Vastaavasti raittius elämäntapana, jolle on ominaista kemiallisesta tajunnan muutoksesta kieltäytyminen, on saavuttamassa uudelleen kaukupohjaa vallitsevan todellisuuden kanssa.

Kirjallisuus

Ahlman, Erik: Arvojen ja välineiden maailma. Porvoo 1967

Bergström, Matti: Aivot, alkoholi ja luovuus. Alkoholipolitiikka 47 (1982):6, 331—337

Maksimainen, Tero: Turmiolan Tommi ja alkoholipoliittinen konsensus. Alkoholipolitiikka 51 (1986):4, 241—243

Niiniluoto, Ilkka: Tiede, filosofia ja maailmankatsomus. Keuruu 1984

Roos, Jeja-Pekka: Elämisen laatu ja elämäntapa 1970-luvun Suomessa. Suomalainen vuosikirja 1982. Pieksämäki 1982

Sulkunen, Irma: Raittius kansalaisuskontona. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1986.

Tero Maksimainen

Suhde viinaan surkuhupaisa

Alkoholi on suomalaisen yhteiskunnan virallistettu huume ja alkoholihaitat osa sosiaalista todellisuutta. Viinan ympärillä käytävä keskustelu on kuitenkin surkuhupaisimpia kansallisia ominaispiirteitämme: Kun tänään kauhistellaan viinan aiheuttamia sosiaalisia haittoja, jo huomenna voidaan kiivaasti vastustaa viinan hinnankorotuksia yksilöllisen vapauden nimissä.

Kun asiantuntijat yrittävät rauhallisesti osoittaa, että rattijuopumus on autokantaan ja valvontaan suhteutettuna itse asiassa viime vuosina vähentynyt, ollaan heille suorastaan vihaisia. Kun sitten vielä nostetaan pöydälle kansallinen putkakäytäntömme, on lynkkaus jo lähellä.

Onkin sanottu, että itse asiassa suomalainen yhteiskunta tarvitsee juoponsa ja renttunsa. He ovat ennen kaikkea sijaiskärsijöitä, joiden tehtävänä on osoittaa, miten hyviä me kunnan kansalaiset oikein olemmekaan. Viina on kovin kummallinen päihde: siitä humaltuu jo pelkässä keskustelussa.

Jos sitten suomalaisilta vaikuttajilta kysyy, miten alkoholihaittoja parhaiten voisi torjua, saa vastaukseksi kyllä paljon porua, mutta vain vähän villoja. Useimmat näkevät haittojen torjumisen pelkkänä tehtävänjakokysymyksenä Alkon ja sosiaali- ja terveysviranomaisten välillä. Jos asia on näin yksinkertainen, missä ihmeessä nämä viranomaiset oikein ovat viisasten kiveään piilotelleet?

Alko on jo vuosia tehnyt tiivistä yhteistyötä mm. sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa osallistumalla kaikkiin näkyvimpiin kampanjoihin sekä tuottamalla koulutus- ja opetusaineistoa ammatti-ihmisten tueksi. Ei ainaakaan Alkon taholta ole asetettu tehokeinojen käytölle esteitä.

Harva ehdotusten tekijä on tullut miettineeksi, millä alkoholijärjestelmämme näyttäisi ilman nykyisenlaistaan sosiaalista vastuuta. Siitä huolimatta nykyisessä alkoholijärjestelmässä saattaa olla sellaisia seikkoja, joita on syytäkin kritisoida. Mutta olisiko todella parempi vaihtoehto, jos meillä olisi tupakkatehtaita vastaavia viinayrityksiä, joiden luonnollisena ja ainoana tavoitteena olisi vain maksimoida voittojaan esim. yhä nuorempien

ikäryhmien kulutuksen kustannuksella?

Alkon valistus keskittyisi sponsoroimaan Karpaletcupia, Minttulikööri-taitoluistelua tai markkinoimaan ikiomaan Finlandia Vodka -rallikuskaa. Iltaa istutettiin tietysti Koskenkorva night clubissa. Sitten eduskunta voisi säätää uudenlaisen alkoholiveron, josta 0,05 % käytettäisiin vuosittain alkoholin piilomainnon vastustamiseen. Jos hullunmylly pitää välttämättä korvata toisella, siitä vaan . . .

Kun kokopäiväisenä alkoholivalistajana on työkseen seurannut viinasta käytävää keskustelua, ei voi tulla kuin yhteen johtopäätökseen: alkoholipoliittisen keskustelun tarkoituksena ei perimmältään olekaan tarttua itse alkoholihaittoihin, vaan toimia lähinnä silmänlumeena ja ukkosenjohdattimena.

Sillä päättäjät voivat vaivatta purkaa omia paineitaan ja kansa ilmaista epämääräistä pahaa oloaan ja vaikutusmahdollisuuksiensa kapenemista. Ei alkoholipoliittisessa keskustelussa saa koskaan olla mitään logiikkaa, muuten joku voisi ottaa sen todesta. Se on vaikeitten yhteiskunnallisten ongelmien yksinkertaistaja, poliittisen huulenheimon ja arkipäivän journalismin temmelyskenttä.

Vai mitä sanotte esimerkiksi siitä, että samaan aikaan, kun suomalainen talouselämä huikeaa vauhtia vaihtaa koko olomuotoaan vaikuttamalla olennaisesti yksittäisten ihmisten elämäänoloihin, keskustellaan vakavahenkisesti siitä, minkäväristä viinaa voi matkustavaisille tarjota parissa Pohjanmaan-pikajunassa?

Alkoholihaittojen ehkäisyn näkökulmasta tällaisella keskustelulla ei ole mitään virkaa. Pitäisiköhän se vähin äänin ”viedä nurkan taakse ja lopettaa”?

Suomalainen alkoholinkulutuksen rakenne, jossa yksi viidennes kansasta juo yli 75 % kaikesta kulutetusta alkoholista, tuo luvattoman paljon sekä sosiaalista että terveydellistä haittaa. Jos niihin tosissaan halutaan puuttua, on katseet siirrettävä vallan muualle kuin pelkästään alkoholilainsäädännön tiukennuksiin, keskiäljan anniskeluun tai viinapullojen etikettivalistukseen.

Alkoholiongelmat ovat myös ilmaus yhteiskunnallisesta vieraantumuksesta, juurettomuudesta ja turvattomuudesta. Kaikki, mikä on omiaan edistämään niitä, edistää myös alkoholiongelmia. Alkoholisairaudet on tunnustettava kansanterveydellisesti sen verran mittaviksi, että niihin ohjautuu mukisematta varoja suoraan valtion budjetista, eikä haikaltava Alkon almujen perään. Alkoholihaitat on otettava vakavasti niin Alkossa kuin sen ulkopuolellakin. Huulenheimolla ne eivät vähene.

Juuri jokapäiväisessä ajattelussamme kytevä alkoholi-keskeisyys on omiaan kapeuttamaan olennaisten syiden ja seurausten näkemistä, riittävän vahvojen keinojen löytämistä tai edes etsimistä. Kehäpäätelmästä seuraa toinen kehäpäätelmä.

Jospa välillä innostuttaisiin nuorista itsestään eikä vain heidän tupakointi- tai alkoholitottumuksistaan? Muistettaisiin joskus konserttien välilläkin? Miten Paavo Haavikko taas sanoikaan: ”Vapaan elämän, loputtoman kulutuksen suorittamiseen ja kestämiseen tarvitaan paljon alkoholia.”

Leena Warsell

Ohi lukemisesta: Kiitos, pitäkää vain itse!

Keijo Rahkosen ja Pekka Sulkusen minulle osoittamat kymmenen ”oikaisua” (Alkoholipoliitikka 3/87), joista muutama selventää hieman heidän kantojaan ja muutama intää entistä (mm. juopumussakkojärjestelmän kustannukset), eivät vaadi paljon kommentointia. He ovat pitäneet itseensä kohdistuvana arvosteluna sitä, että otin esiin asioita, joista he eivät mitään kirjoittaneet. Tarkemmin lukemalla he olisivat havainneet, että kun arvioin heitä, nojasin heidän kirjoituksiinsa, ja kun puhuin muista käsityksistä, en väittänyt niitä heidän kannokseen — pidinpä hän vain muuten asiaan kuuluvina. Varmuuden vuoksi dokumentoin yhden kohdan ja selvennän toisen tarkoitusta.

1. Kun ihmettelin, miten tosissaan tekijät vaativat päihtyneille anniskelemisen kieltämistä, nojasin muun muassa seuraavaan kohtaan heidän artikkelissaan:

”Ne kolmekymmentä tuhatta säilöönottoa ja ties miten monta muuta päihtymystapausta, jotka ovat tulosta ravintolassa juomisesta, on mahdollista estää ja nykyisen lainsäädännön mukaan ne pitäisikin kokonaan estää. Tähän olemassa oleva valvontajärjestelmä riittää, vain sen toimintaperiaatteita eli hyväksyttävää päihtymyksen astetta koskevia normeja on tarkistettava.” (Alkoholipoliitikka 2/87, s. 56; vrt. myös tutkimuseloste, s. 15—16)

Kun tämä kohta on vähän epäselvä ja kun kirjoittajien tiivistelmässä vaadittiin vain ylimalkaan ravintoloiden tarkastustoiminnan kiristämistä, ihmettelin asiaa. Nyt Rahkonen ja Sulkunen selventävät, että he eivät vaadi päihtyneiden anniskelukiellon kirjaimellista noudattamista. Hyvä.

2. Puolasta. En väittänyt enkä tarkoittanut vihjata, että Sulkunen ja Rahkonen uskoisivat esittämiensä uudistusten vähentävän säilöönnotot Puolan tasolle. Puolan vitsi on siinä, että säilöönnotot saattavat olla sekä putkareissuja että selviämisasemakäyntejä. Jos korostetaan inhimillisyyttä, on tärkeätä erottaa selviämisasemat putkista. Jos korostetaan poliisin haltuunsa ottamien ja johonkin toimittamien päihtyneiden lukumäärää, ne pitää lukea yhteen. Varmuuden vuoksi totean, että Rahkonen ja Sulkunen eivät tietääkseni ole ehdottaneet ongelman ratkaisemista tilastollisilla kikoilla. Sen sijaan olen näkevinäni heidän kirjoituksissaan painopisteen siirtymistä säilöönnotojen määrästä niiden luonteeseen. Oi-kein.

Jukka-Pekka Takala